

Klimaatbestendig waterlandschap in wording

DIEDERIK VAN DER MOLEN, JOS DEKKER, HARM DUEL, INES VAN HEES & IJSBRAND ZWART

Dr. Ir. D.T. van der Molen
redacteur LANDSCHAP,
Postbus 805, 3500 AV
Utrecht
diederik.vander.molen@
minienm.nl
Dr. J.N.M. Dekker hoofd-
redacteur LANDSCHAP
Drs. H. Duel redacteur
LANDSCHAP
Drs. I. van Hees
Natuurmonumenten
Drs. I.J. Zwart Provincie
Flevoland

Het Markermeer staat model voor de wijze waarop we in Nederland ons landschap beïnvloeden, en zelfs (her)scheppen: van een estuarien getijdengebied met een brakke lagune, naar een groot zoetwatermeer en nu op weg naar een 'robuust en veerkrachtig' systeem met 'een archipel van natuureilanden' en ruimte voor stedelijke en recreatieve ontwikkeling. Daarbij zetten we stappen op grond van een gedegen systeemanalyse, trial-and-error, toepassen van nieuwe technieken en nieuwe arrangementen in financiering en besturing.

De structurele problemen van het Markermeer komen voort uit de sterk veranderde inrichting. De Houtribdijk creëerde een slibrijke bak en sneed het Markermeer af van het IJsselmeer. De natuur kreeg vrij spel en er kwamen veel soorten watervogels, deels in grote aantallen, die nu beschermd worden door Natura 2000. Deze natuur is een product van de afsluiting, overbemesting van het water en de visserij die de vissen in hapklaar formaat hield voor de vogels. Het beleid en gebruik zijn echter in het afgelopen decennium veranderd. De verontreiniging werd teruggedrongen, mede als gevolg van de Kaderrichtlijn Water, en de recreatie steeds belangrijker. Exoten als de driehoeks- en nu de quaggamossel blijken veel invloed te hebben op het ecologisch functioneren. En dan is er nog het effect van klimaatverandering.

Streefbeeld

Door de Autonome Neergaande Trends (ANT)-studie wordt nu anders aangekeken tegen de rol van het slib bij het ecologisch functioneren van het Markermeer. De rol van voedselrijkdom en klimaatverandering staat meer op de voorgrond. Gelukkig voor de beleidsvorming blijft de oplossingsrichting, het Toekomstbestendig Ecologisch Systeem (TBES), relevant. Heldere, waterplantrijke randen langs de Noord-Hollandse kust, land-waterzones van formaat, een gradiënt in slib van helder naar troebel water en versterkte ecologische verbindingen moeten niet alleen de troebelheid terugdringen, maar zijn ook voorwaarden voor een robuust en veerkrachtig ecosysteem. Door dit 'grootste natuurontwikkelingsproject

van Nederland' moet een gezond ecologisch watersysteem ontstaan met een grote diversiteit aan vis en vogels. Een goede visstand is het streven, maar niet meer de 'bio-industrie onder water' uit het verleden en ook de grote aantallen van sommige watervogels zullen niet terugkomen.

Dit vergt eigenlijk aanpassing van de huidige Natura 2000-instandhoudingsdoelen. Het herzien van eerder gemaakte afspraken ligt beleidsmatig lastig, omdat een nieuwe discussie over instandhoudingsdoelen niet gewenst is. Dat werkt vertragend, kan overslaan naar andere gebieden en tot verlies van ambitie leiden. Wat dat betreft is het streven naar een goede ecologische kwaliteit van de watersystemen onder de Kaderrichtlijn Water minder knellend, terwijl het wel een stimulans is om de chemische kwaliteit te verbeteren en verbindingen te herstellen.

Onzekerheden

De effectiviteit van de verschillende maatregelen van het TBES is nog onzeker. Het is een groot en complex systeem en er wordt heel wat in gang gezet. Een natuurlijker peilbeheer is heel belangrijk voor een goede ontwikkeling van gecreëerde land-waterzones. Ongewenste effecten zijn niet uitgesloten. Monitoring en adaptief management moeten het mogelijk maken op die risico's in te spelen, maar het blijft een avontuur.

Een deel van die onzekerheid zal mogelijk worden weggenomen door de experimenten van de Waterproeftuin die nu in het veld plaatsvinden. Het doet wel vreemd aan

dat stalen damwanden, geocontainers en geotubes, een metalen frame afgevuld met circa 50.000 haakjes, rifballen en beunbakken worden toegepast. Maar het is inspirerend om te zien hoe kennis en techniek het ecosysteem vooruit kunnen helpen en tegelijk ook Nederland internationaal verder kan helpen om kennis en kunde te exporteren.

Toch blijkt niet onderzoek, visievorming of toepassen van innovatieve technieken, maar de uitvoering in de praktijk de moeilijkste stap op weg naar het gewenste systeem. De uitvoering is gestart, met de Marker Wadden, een fantastische uitdaging voor Natuurmonumenten, maar ook een waagstuk dat teleurstellend kan aflopen. De eerste fase wordt binnenkort aanbesteed. Dat het al zover is, is te danken aan scherp begroten, private medefinanciering, gebruik maken van klei, zand en slib uit het systeem, het watersysteem zelf het werk laten doen, ruimte geven aan aannemers bij de realisatie en de samenwerking tussen Natuurmonumenten, rijk en provincie Flevoland. Marker Wadden wordt aangelegd in fasen. De eerste fase is begroot op 75 miljoen euro's waarvan is 45 miljoen beschikbaar.

Wie moet voor de verdere kosten opdraaien van het TBES en de Marker Wadden? Is het een taak van de rijksoverheid om het Blauwe Hart glans te geven en mee te betalen uit de algemene middelen op de begroting? En moeten we dan kijken naar EZ dat staat voor de natuurambities of naar IenM als verantwoordelijke voor het waterbeheer? Gezien de schaal van het gebied en omdat het hier een hoofdwatersysteem betreft, is er zeker iets voor te zeggen dat de rijksoverheid bijdraagt. Of zijn provincies en gemeenten aan zet? Ook dat lijkt verdedigbaar als compensatie voor de stedelijke en recreatieve ontwikkelingen, waar die partijen voordeel bij hebben: de saldobenadering die met TBES wordt nagestreefd. Moeten gebruikers van het gebied bijdragen, vaarrecreanten,

(sport)vissers, natuurgenieters, afnemers van het zoete water zoals de agrarische sector of wijzelf? Voor alles valt wel wat te zeggen en dat maakt mede dat het bedrag nog niet op tafel ligt. Onzekerheid wat betreft financiering maakt dat nog niet duidelijk is hoe het Markermeer er uit gaat zien en wanneer het af is.

Met een 'programmatische aanpak' dreigt de economische ontwikkeling door te stomen, terwijl de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000 niet gerealiseerd worden. Het is winst dat er een breed gedeeld beeld is van hoe we dit deel van ons Nederlands landschap willen (her)scheppen. Er is kennis, er worden innovatieve technieken uitgetoetst en de concrete uitvoering wordt ter hand genomen. Er moet nog wel meer geld komen. En met de klimaatverandering en de wijziging van de soortensamenstelling heeft de natuur vast ook nog wel wat verrassingen voor ons in petto.

Foto **Aat Barendregt**
Markermeer in de buurt
van Enkhuizen